

V spomin na preminulega Boštjana Šavra, ki je bil na svoji pestri akademski poti med drugim tudi urednik recenzij pri Družboslovnih razpravah, objavljamo recenzijo njegovega knjižnega prvenca Nazaj v planinski raj. Boštjan je recenzijo svoje knjige prebral in komentiral teden dni pred tragično nesrečo, zato recenzijo objavljamo skupaj z njegovim odzivom.

Andreja Vezovnik

Boštjan Šaver: Nazaj v planinski raj – Alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Kult, 2005. 326 strani (ISBN 961-235-216-X), 4.900 SIT

Prvenec Boštjana Šavra je obsežna študija alpske kulture slovenstva, torej primerov različnih kulturnih pojavov in predmetov, ki so vsebinsko vezani na mitologije alpskega imaginarija. V prvem delu monografije se seznanimo s teoretskim aparatom, ki ga avtor opredeljuje predvsem z izhodišči frankfurtske šole, Hanne Arendt in francoskih (post)strukturalistov. Navaja teorije, povezane z vprašanjem oblikovanja nacije, nacionalne identitete in nacionalizma, se posveti problematiki vzpostavljanja hegemonije in poda nastavke za analizo ideoloških mehanizmov. Sledi zanimiv pogled na razumevanje zemljevidov in geografskih kodov kot ideološko obarvanih sredstev družbene konstrukcije realnosti. Prek orisa religijskih dimenzij alpskega sveta avtor preide v zgodovinsko obravnavo alpske kulture v slovenskem športu, književnosti, vizualni umetnosti in glasbi. V končnem delu monografije se Šaver osredotoči še na kulturni pomen Triglava in njegovo vlogo v obdobju slovenske tranzicije.

Šavrova monografija nudi predvsem natančen pregled številnih empiričnih primerov in informacij, ki segajo daleč v zgodovino slovenskega naroda. Avtorjeva prednost je v njegovi zmožnosti akumulacije pestrega nabora empiričnega gradiva, ki vsebuje tako primere iz sodobne popularne kulture kot tiste z zgodovinsko vrednostjo. Kljub temu, da je tako raznovrstna paleta empiričnih primerov dobra, pa ima delo Boštjana Šavra določene pomanjkljivosti.

Avtor ima izjemno zgoščen slog pisanja, pri čemer branje otežujejo predolge in nejasne povedi. Številne metafore, pleonazmi in ponavljanje bralca do te mere zasitijo z informacijami, da kaj kmalu izgubi rdečo nit. Tako vsaj dvakrat izvemo, da je v Barthesovih spisih mogoče prebrati, da je buržoazna ideologija promovirala estetsko občudovanje hribovite pokrajine (str. 73, 78), ali pa skušamo razumeti baročno okrašene povedi, kakršna je sledeča: »ne gre zgolj za eno izmed kultur na naših tleh, temveč menim, da gre v dominantnem diskurzu za neko temeljno podstat, ki je ravno v svoji navidez prosojni vseprisotnosti pogosto spregledana in pozabljena« (str. 15). Moteče so tudi povsem nepotrebne obsežne razlage, s katerimi želi avtor bralca seznaniti z nastankom posamezne teoretske paradigme. Tako npr. izvemo vse podrobnosti o nastanku frankfurtske šole in življenju njenih teoretikov (str. 38), kar je učbeniški pristop, ki v monografijo tega tipa ne sodi. Kljub temu, da za vsebino določeni podatki še zdaleč niso ključni, nas avtor na dolgo seznanja npr. tudi z življenjskimi zgodbami duhovnika Jakoba Aljaža in pisatelja Josipa Vandota (str. 43, 167, 168).

Določene pomanjkljivosti opažamo tudi pri organizaciji besedila. Avtor se je odločil za objavo nenavadno dolgega predgovora, ki že ima vse nastavke in vsebine uvoda. Predgovoru sledi še obsežen uvod, v katerem ne izvemo skorajda nič novega. Če od uvoda navadno pričakujemo jasne smernice za nadaljnje razumevanje gradiva, izoblikovane hipoteze, izluščeno vsebino in udarniški slog, v uvodu Boštjana Šavra tega ne zasledimo. Ponavljanje vsebin in razdrobljene razlage »ciljev« in »hipotez« so pomanjkljivosti, ki bralca spremljajo skozi celo knjigo. Tudi zaključek je nenavaden. Monografija zaključnega poglavja pravzaprav nima, kajti Šaver v zadnjem

poglavju poda obnovo svojega dela, ki sicer obljublja analizo nevidne alpske kulture slovenstva med »Balkanom« in »Evropo«, a navsezadnje o tem ne izvemo prav veliko.

V teoretskem delu monografije avtor izkazuje široko poznavanje socioloških, filozofskih in kulturoloških teorij. Uporablja predvsem temeljno literaturo, kar je nedvomno pohvalno. Sprehaja se od Horkheimerja in Adorna prek Durkheima in Marxa do Gramscija, Althusserja, Foucaulta, Barthesa ter Arendtove in Bourdieuja, vmes pa naletimo tudi na Freuda, Žižka in celo Fukuyamo. Kljub širokemu poznavanju teoretskih pristopov pa se avtorju ne posreči izoblikovati konsistentne teoretske podstati, ki bi mu služila v empiričnem delu. Kolaž epistemoloških izhodišč ostane sam sebi namen, saj široke in podrobne razlage posameznih teorij presegajo zadane vsebinske okvire. Zaradi velikega števila opisov različnih teoretskih iztočnic dobimo le površinske informacije brez poglobljenega teoretskega premisleka in zadostne aplikativne vrednosti za analizo predmeta preučevanja. Vsekakor bi bilo zanimivejše, če bi Šaver bolj premišljeno in poglobljeno obravnaval zgolj najrelevantnejša epistemološka izhodišča.

V empiričnem delu ambiciozno zbiranje gradiva avtor izkazuje že z obsežnim slikovnim materialom, ki oblikovno razmejuje posamezna poglavja. Sličice so sicer zanimive, a kje je njihova interpretacija? Vse zbrano slikovno gradivo ostane večinoma neizkoriščeno, saj ni deležno neposredne analize. Čeprav v empiričnem delu študija nudi bogat in podroben vpogled v zgodovino obravnavanih primerov, ji manjka ustrezen metodološko-teoretski aparat. Kljub temu, da britanski kulturni študiji potencialno nudijo oboje, se Šaver pri analizi primerov večinoma ustavi na deskriptivni ravni. Empirično gradivo, ki ga avtor izbere, bi bilo mogoče analizirati z različnimi kvalitativnimi metodami in pristopi k analizi tekstov, pri čemer kot tekst pojmujeemo vse tisto, kar nosi nek pomen, ki ga je mogoče analizirati. V želji po čim bolj nazornem in celovitem prikazu najrazličnejših primerov avtorju spodleti pri kakovosti njihove interpretacije. Stopnja analitične zasičenosti je že davno dosežena, saj nabor vedno novih primerov, ki jih avtor predstavi, ne doprinese k novim spoznanjem.

Monografija se omejuje predvsem na obširno predstavljene zgodovinske primere. V tem pogledu ji natančnosti ne moremo oporekati. Šaver je skrbno opisal sleherno podrobnost in s tem določenemu krogu bralcev ponudil svojevrstno poslastico. Nekoliko šibkejša je analiza sočasnih popularnokulturnih pojavov. Bralec bo morda pogrešal analizo primerov iz slovenskega glasbenega in medijskega prizorišča turbofolka, kjer so močno prisotni elementi alpskosti. Številne popularne glasbene skupine, medijske osebnosti in televizijske oddaje reprezentirajo in rekontekstualizirajo elemente alpskosti. Kljub pomenljivosti dejstva, da odločno prodirajo na »mainstreamovsko« prizorišče, ostajajo nedotaknjene. Če bi se avtor kakovostnejše osredotočil zgolj na bolj smiselno izbrane primere, bralca ne bi spremljal priokus, da avtor kakovost kompenzira s količino, monografija pa bi pridobila na jasnosti, natančnosti, zanimivosti in preglednosti.

Nazaj v planinski raj je izjemno ambiciozno zastavljena študija kulturnih pomenov alpskosti. Je tudi prva študija, ki se alpskosti loti skozi kulturološko prizmo. Njena vrednost je pregledne narave, kar se za pionirsko delo na določenem področju tudi spodobi. Kljub temu je osnovni problem monografije njena pretirana zapletenost, nepreglednost in zasičenost s pogosto nepotrebniimi informacijami in primeri, ki pravzaprav ne pripomorejo k jasnejšemu razumevanju problematike. Vsekakor bi bilo branje monografije veliko lažje in prijetnejše, če bi bil njen obseg znatno krajši, empirična analiza pa skoncentrirana na nekaj najzanimivejših in reprezentativnih primerov, na katerih bi avtor lahko pokazal več teoretske iskričnosti in interpretativne inovativnosti.

Andreja,

hvala za besedilo. Zelo zanimivo branje in priznam, da se v ključnih točkah popolnoma strinjam s tabo. V bistvu sem na poglavitne v recenziji omenjene pomanjkljivosti že opozoril v knjigi. Na primer na prehodu s strani 15 na stran 16 eksplicitno omenjam, kakšen je domet študije/monografije in kako bi jo bilo potrebno jemati/brati. Skratka, dejstvo je, da sem dal v knjigi veliko več

poudarka kreativni imaginaciji (več o tem piše Mills) kot suhoparni znanstveni operacionalizaciji ali pozitivizmu, ki me nikoli ni pretirano mikal. Besedni rokoko pa je očitna posledica Debeljakove šole, ki mi je osebno blizu. Gre za stil in okus, o katerem pravijo 'de gustibus non est disputandum'. Kot sva se že pogovarjala, je z mojega vidika vsaka recenzija, kritika ali odziv na neko delo nekaj pozitivnega. Če na delo ni odzivov, pomeni, da je nekaj narobe. Žal je takšna praksa pri nas nekaj povsem običajnega. Tako so tisti goreči katoliki, ki so se odzivali v pismih bralcev na moj nedavni članek o Triglavu in Stepincu v Delu, po mojem mnenju pozitivno vplivali na odmevnost teksta. Argumenti so zapisani in podpisani, kako tehtni so, pa najbolje presodijo ravno bralci.

Boštjan

Maruša Pušnik

**Hanno Hardt: Myths for the Masses –
An Essay on Mass Communication.
Malden: Blackwell Publishing, zbirka Blackwell Manifestos, 2004.
153 strani (ISBN 0-631-23622-8), 21.95 USD**

Kaj se zgodi z demokracijo, posameznikovo avtonomijo oziroma s pogoji človeškega življenja nasploh v družbi, kjer vsi brezpogojno sprejemamo potrošniško ideologijo kot imperativ življenja in ko postane splošno sprejemljivo, da se najpomembnejša vprašanja v življenju tičejo bodisi izbire tipa naslednjega mobilnega telefona bodisi izbire večerne televizijske nadaljevanke? V bolj fikcijskih, znanstvenofantastičnih različicah scenarija (npr. Ballard 2003) je psihopatologija še edina svoboda, ki jo v postindustrijskem kapitalizmu premore individuum, v bolj realističnih, na terenu empirično preverljivih različicah scenarija (npr. Bourdieu 1999) pa se množice povsem običajnih ljudi dnevno soočajo s težo sodobnega sveta in se prebijajo skozi bedo življenja, ki jo prinaša kapitalistična ideologija. Prav v odgovorih na to vprašanje se skriva tudi vsa veličina Hardtovega dela *Miti za množice*, ki ponudi enega izmed bolj zaokroženih, široko obsegajočih in radikalno kritičnih odgovorov, kar jih premore sodobno teoretsko premišljevanje. Njegov esej o množičnem komuniciranju namreč govori o transformacijah družbe in posameznika v dobi prevlade medijev. Hardt se loteva zgodovinsko utemeljene kritičnoteoretske analize kulturnega imperializma nove dobe, kjer se je tržna miselnost, ki je, zgodovinsko gledano, sprva prevladovala zgolj v ekonomski sferi, prek globalno razpršenih medijskih diskurzov prenesla v vsa polja družbenega življenja. Delo je pravzaprav razgradnja specifične mentalne kolonizacije, ki se je dogajala skupaj z razvojem različnih oblik množičnega komuniciranja, ko so se javne dobrine počasi spreminjale v blago in ko so se človeško življenje ter odnosi med ljudmi komodificirali. Avtor v pričujoči knjigi tako zaokroži premislek o vlogi medijev kot osrednjih zagovornikov in proizvajalcev tovrstnih hegemonih diskurzov. Prinaša širokokoten, teoretsko-analitsko izjemno pronicljiv vpogled v stanje medijev v sodobnem svetu, saj tako na makroravni širše družbe kot na mikroravni posameznika razkriva strukturne spremembe, ki so v historičnem razvoju množičnega komuniciranja pripeljale do nastanka hiperkonzumeristične, medijsko vladane družbe, kjer vsi živimo v objemu enakih recikliranih podob sveta, kjer vsi sanjamo iste sanje in kjer medijsko posredovani miti postajajo živeta resničnost. Ali povedano z besedami Hardta (str. 6), kjer trajna izpostavljenost takšnim oblastnim diskurzom v javni sferi narekuje načine videnja, govorjenja in mišljenja posameznikov v tej družbi.